

MADEN İŞÇİLERİNİN AİLE HAYATI: MURGUL ÖRNEĞİ*

Aynur ÇEPNİOĞLU**

ÖZ

Bu çalışma Artvin'in Murgul ilçesinde yer alan bakır işletmesi işçilerinin çalışma koşullarının aile hayatına etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, Yorumlayıcı Sosyal Bilim yaklaşımı çerçevesinde 2013 ve 2017 yıllarında beş evli işçi ile yarı-yapılandırılmış görüşme ve panel çalışması yapılmıştır. Görüşme bulgularına göre, işçiler çalışma saatlerinin fazla olması ve ağır şartlar altında çalışması nedeniyle aileleriyle yeteri kadar vakit geçirememektedirler ve bu durum ailede huzursuzluğa neden olmaktadır. Aile bağlarının zayıflaması, arkadaşlık ve akraba ziyaretlerinin azalması sonucu işçilerin sosyal hayatları yok olmaktadır. İşçilerin 2016'da greve gitmesi sonucunda çalışma saatleri üç vardiyalı sistemde sekiz saate düşürülmüştür. İşçilerin iş yükünün ve çalışma saatlerinin azalması neticesinde aileleri ile daha çok ve nitelikli zaman geçirdikleri, bunun sonucunda aile bağlarının daha da güçlendiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aile, aile bağları, işçiler, çalışma saatleri, Artvin

ABSTRACT

This study aims to reveal the effects of working conditions of the family life of mine workers in Murgul district of Artvin. 5 semi-structured interviews of panel study are conducted with 5 same married workers in 2013 and 2017 within interpretative social science approach. Findings show that workers cannot spend enough time with their families due to excessive working hours and heavy working conditions. This situation yields uneasiness in family life. Due to strike in 2016, working hours were decreased to eight hours and shifts were increased to three. Hence, due to decrease in work load and working conditions workers spend much and more qualitative time with their families that strengthens their family ties.

Keywords: Family, family ties, workers, working conditions, Artvin

Doğu Karadeniz'in dağlık bölgesinde bulunan Artvin'in beş bin nüfuslu Murgul ilçesinde başlıca geçim kaynağı bakır işletmesidir. 1968'de 300 Mil-

* Bu çalışma 2013 yılında Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü'nde tamamlanan lisans tezinin geliştirilmiş ve düzenlenmiş halidir.

** Sosyolog. Artvin, ORCID: 0000-0002-5293-3609, aynur.cepnioglu00@hotmail.com.

yon TL sermaye ve %49 devlet hissesi ile kurulan Karadeniz Bakır İşletmelerinde bakır, bakırlı pirit ve diğer cevherleri çıkarılır. 1973 yılında bakır ve pirit konsantre üretime geçilmiştir.¹ Murgul'daki işletme, 1971 yılında Etibank maden sahasına bağlı ortaklığı olan Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş'ye devredilmiştir. 2006 yılında Cengiz Holding şirketi satın alarak kendi bünyesinde işletmeye başlamıştır.²

Ülkemizde sadece Artvin-Murgul'da değil aynı zamanda Kastamonu ve Elazığ gibi illerde bulunan bakır işletmeleri, kuruldukları bölgelerde yerel halk için önemli bir geçim kaynağıdır. Murgul'daki işletmede yedi yüze yakın kişi çalışmaktadır. İşçilerden iki yüzü sahada, geri kalan işçiler ise işletmenin iç kısmında çalışmakta ve ailesini geçindirmektedir. 2013 yılında çok ağır şartlar altında çalışan işçilerin aile hayatı ile ilgili pek çok sorun ortaya çıkmıştır. Vardiya sisteminin ikili halde yürütülmesi ve iş saatlerinin on iki saati bulması olumsuz çalışma koşulları olarak öne çıkmıştır. İşçilerin ağır şartlar altında ve on iki saat çalışarak hem bedenem hem de zihnen yorulmaları; ailelerine yeterince vakit ayıramamalarına neden olmuştur. Ailelerin şikâyet ettiği çalışma düzeni, 2017 yılında değişmiş ve aile yaşamına olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

Bu çalışma Artvin'in Murgul ilçesinde yer alan bakır işletmesi işçilerinin çalışma koşullarının aile hayatına etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Makalede öncelikle aile kavramına yönelik farklı kavramsal yaklaşımlar özetlenmiştir. Metodoloji bölümünde yüz yüze yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve panel çalışması açıklanmıştır. Bulgular bölümünde ise görüşmelerden doğrudan alıntılar yapılarak aile ve çalışma koşulları ilişkisi gösterilmiştir. Son bölümde ise görüşme bulguları değerlendirilmiştir.

1. Aile Kavramı

Aile, insanlıkla birlikte var olan toplumsal bir kurum olarak toplumun temel taşı ve çekirdeğidir. Birçok toplumsal kurum gibi aile de insanlık tarihi boyunca önemli değişikliklerden geçmiştir. Yapısında, boyutlarında ve işlevlerinde önemli değişimler olmuştur. Zamanla geniş aile küçülmüş çekirdek aileye dönüşmüştür (Kır 2006: 382).

Sağlam ve güçlü bir toplum ancak düzenli ailelerden oluşabilir. Bu aile modelinin oluşmasında aile içi eğitim gereklidir. Hatta devlet bu konuda aile planlanması ve çocukların korunması üzerine etkinlikler düzenlemektedir. Aile içi ilişkilerin sıkı ve iyi olması halinde düzenli bir toplum yetişebilmektedir (Ağdemir 1991: 11). Aile bireylerinin sayısı arttıkça aile içindeki ilişkiler olumsuz yönde etkilenebilmektedirler. Aile, bireylerin psikolojik işlevlerini de yerine getirmektedir. Bu doyum sağlandığı sürece sağlıklı bireylerin yetişmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle aile bireyleri rol ve

¹ <http://www.kbi.gov.tr/tarihce.htm> (01.09.2017).

² <http://www.etibakir.com.tr/tr-tr/Tesisler/Murgul-Konsantrator-Tesisi/Sayfalar/default.aspx> (01.09.2017).

statü kazanmada ilk önce aile içinde eğitilmiş olmalıdır (Alacahan 2010: 290).

Evlilik aile kurmanın ve toplumda meşru bir ilişki kurmanın bir gereğidir. Aile, bireyleri topluma hazırlamada ilk aşamadır ve böylece sosyalleşme gerçekleşir. Bu süreçte toplumun bireylere verdiği roller belirleyicidir. Çekirdek ailenin yaygın olması ailenin geçinebilecek derecede gelirin olması ile ilgilidir. Özellikle ekonomik yaşam koşullarına bakıldığında, cinsiyetler arasında gelir getirici faaliyetlerde farklılık vardır. Zira kadın ile erkeğin yaptığı işlerle ve aldıkları ücretler farklıdır. Hem cinsiyetler arasında eşitsizlik söz konusudur, hem de çalıştıkları işler birbirinden ekonomik olarak farklılaşmış olmaktadır (Işık ve Işık 2008:168-169). Aile canlı bir sistemdir ve birbirine bağlı parçalardan oluşmaktadır. Bireyler de bu bütünün içerisinde yer alırlar. Bu nedenle, aile içindeki herhangi bir sorun bütün aile bireylerini etkilemektedir. Aile, her şeyin paylaşıldığı bir alandır. Sevinçler, üzüntüler, ölümler, mutluluklar ve diğer önemli olaylar aile hayatı içerisinde yer alan duygusal paylaşımlardır. Ailede yaşanan herhangi bir üzücü olay, ailenin bütün fertlerini olumsuz etkilemektedir. Sorunlarını birlikte çözmeye çalışan aile kendini geliştirmeye ve işlevini devam ettirmeye çalışır. Bireylerin yaşamında psikolojik, toplumsal ve fiziksel ölçeklerde tutum ve davranışlar farklılık göstermektedir. Aile üyelerinden birinin evlenme kararı almasında aile üyelerinin onay vermesi önemli bir etkidir. Toplumsal yapının bir gereği olan evlenme, nişanlılık ve çocuk sahibi olma gibi süreçlerinde tutum ve davranışlar önemlidir. Bunlar, diğer aile üyelerinin şekillendirdiği bireysel davranışlardır (Özdemir vd. 2009: 8-9).

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile, bireyleri değiştirip dönüştürmektedir. Aile evlilikle başlar ve kurucuların ölümüne dek işlev görmektedir. Bu süreçte topluma yeni bireyler kazandırılmaktadır (Özdemir vd. 2009: 8). Toplumda ailenin dinamik yapısı bireysel ve toplumsal değişim için etkili bir süreçtir. Aile inanç, tutum, davranış gibi simgelerden oluşan bir etkileşim odağıdır. Aile içerisinde yaşayan bireyler her gün birbirleriyle etkileşime girerler; bu etkileşim her gün yeniden üretilir. Ailevi gelişim perspektif kuramı da aynı zamanda ailenin gelişimini öne çıkarmaktadır (Canatan ve Yıldırım 2011: 45). Gelişim sürekli olduğu için durağanlık beklenemez. Aile dinamik bir kurum olduğu için gelişim aşamalarından hareketle sürekli olarak yeni görevler üstlenmelidir. Sürekli olarak değişen aile kurumunda, değişim yaşa göre de farklılık göstermektedir. Dünyadaki toplumsal değişimler neticesinde aile de yeni aşamalara geçmektedir ve belirli normlar üretmektedir. Toplumsal değişimin getirdiği her yeni aşama yenilik getirdiğinden buna bireylerin ayak uydurması zor olabilir.

Aile her toplumda varlığını koruyabilen, yıkılmadan ayakta durabilecek olan bir sosyal gruptur ve kişiliğin gelişiminde oldukça etkilidir. Sağlıklı aile içi ilişkiler kişiliğin gelişimine etki ederler ve topluma da sağlıklı bireyler kazandırır. Aile içi dayanışma aileyi ayakta tutar (Doğan 2007: 41). Genel olarak aile ortamını sağlıklı ve sağlıklı ilişkiler kurma noktasında ikiye

ayırabilir. Sağlıklı ailede bireyler özgüven sahibidirler ve doğru bildikleri yoldan giderler. Sağlıksız ailede ise bireyler dıştan denetimlidir, kendine özgüveni yoktur ve sürekli başkalarına ihtiyaç duyarak yaşarlar (Aydın 2010: 34-35). Bireyler arasındaki iletişimin iyi olması halinde sağlıklı ilişkiler gerçekleşmektedir. Özellikle evli bireyler arasında erkeğin çalışması ve çalıştığı emeğin karşılığını alması ailenin devamlığında önemli bir etkidir. İşçilerin iş yaşamına ilişkin olumsuzlukların çevrelerindeki insanlarla ilişkisini de etkilediği yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Bir insanın yakın sosyal çevresi ile olan ilişkilerin niteliği, o insanın mutluluğunu ya da mutsuzluğunu belirleyen önemli etkenler arasında yer almaktadır (Can 2008: 30). Aynı zamanda işe ilişkin faktörlerin olumlu olması durumunda aile içi ilişkilerin de iyi olacağı ortaya konmaktadır. Çünkü işinde mutlu olan birey ev içinde de sosyal yaşamında da etkili ve aktif olabilmektedir. İş hayatı kötü giden birey, aile içerisinde de çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir.

1.1. Çekirdek Aile

Parsons, modern çekirdek aile ile sanayi toplumu arasında uyumlu bir ilişkiyi vurgular. Çekirdek aile, sanayi toplumundaki ihtiyaçlara iki şekilde uyum sağlar. Birincisi; sanayi toplumunun getirdiği ekonomik şartlar geniş aile için yeterli değildir ve çekirdek aile ideal aile tipidir. Aile üretim yeri olmaktan çıkar ve tüketim yeri haline dönüşür. Üretim, fabrikalarda gerçekleşirken çekirdek aile, çalışma sistemi açısı geniş ailedeki çatışmaları önler. İkinci olarak çekirdek aile ekonomik faaliyetlerde ve toplumsal ilişkilerde daha uygundur (Canatan ve Yıldırım 2011: 74). Çekirdek aile, toplumun kadın ve erkeğe vermiş olduğu cinsiyet rollerini en iyi şekilde yerine getirecek bir ortamı sağlar. Bunu da meşruiyet çerçevesinde yapmaktadır. Ayrıca toplumun kültür birikimini nesilden nesile aktarma gibi özelliklere de sahiptir.

Türk toplumunda aile belirleyici bir roledir. Özellikle aile yaşamlarında görülen aileye bağlılık, saygı, düzen ve disiplin yüzyıllar boyunca süregelen ve bu noktada aileye belirleyici roller atfetmiştir (Süleymanov 2009: 8). Artvin'de yaygın olan aile türü çekirdek ailedir. Ayrıca Murgul merkezde yaşayan ve çalışan işçiler sadece çekirdek aileyi geçindirebilecek miktarda maaş almaktadırlar. İş imkânlarının sınırlı olması ve gelir düzeyinin düşük olması bu durumun temel nedenidir. Sosyal etkinlikler kısıtlıdır, yiyecek ve giyecek de gelir seviyesine göre pahalıdır. Ayrıca dağlık bölge olması ulaşım sıkıntısını beraberinde getirmektedir. Kişi başına düşen gelir ancak kişinin ancak kendi ailesini yani çekirdek aileyi geçindirebilecek niteliktedir. Kırdaki geniş aileler kente göç edip tarımsal faaliyetleri geride bırakmış ve kentlerde iş bulup çalışmayı hedeflemektedirler. Ancak, iş olanaklarının yetersiz olduğu kentte, çekirdek aile geçimini ancak sağlayabilmektedir. Bu çerçevede, geniş aileler genellikle kırsal kesimde varlığını sürdürmektedir.

İşçilerin iş güvenliği sıkıntıları, aile hayatındaki tedirginliklere de yol açmaktadır. Zonguldak maden işçileri hakkında yapılan araştırmalara göre

madende çalışan işçilerin yeterli iş güvenliği yoktur ve buna göre de ölümlü kazalar yaşanabilmektedir. Ölümler genellikle kömür tozlarının sıkışmasıyla meydana gelmektedir (Quataert 2009: 9). Aynı şekilde Murgul'daki maden işletmesinde çalışan işçilerin de iş güvenliğinin olmaması bazen aile bireyleri hayatını kaybetmesine ve ailenin psikolojik olarak çöküntüye uğramasına neden olmaktadır. Maden işçileri Balya örneğinde de görüldüğü üzere, aile kurmak için ve geçimini sağlamak için zorlu koşullara katlanmaktadırlar:

“Balya araştırmasında madenlerin kurulduğu ilk zamanlarda işçilerin köyde yaşayan bireyler olduğunu söylemektedir. Köyden madenin olduğu yere kadar yürüyerek geldiklerini ve ailelerini geçindirmek için bunu yapmaları gerektiğinden bahseder. O dönemin koşulları altında çalışan işçiler aile geçimini köyden karşılamaktaydılar fakat gittikçe gelişen bir dünyada daha fazla çalışmaları gerektiğini ve aile yapılarının güçlü olması için maddi durumun daha iyi yerlere gelebilmesi için çalıştıklarını söylemektedirler” (Aydın 2006: 3).

2. Metodoloji

Araştırmada temel alınan Yorumlayıcı Sosyal Bilim yaklaşımında, insanların dünyayı anlamlandırmaları, herhangi bir konu hakkındaki düşünceleri ve onların bakış açıları temel alınmaktadır (Neuman 2009: 131). Bu araştırmada da görüşülen kişilerin bakış açısına ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada, Yorumlayıcı Sosyal Bilim metodolojisine uygun olan yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Kuramsal çerçeveye göre hazırlanan sorular aile hayatının işleyiş tarzı ve işçilerin çalışma saatlerine odaklanmaktadır. Görüşmelerde tutulan kayıtlar, bulgular bölümünde kuramsal çerçeveye göre sunulmuş ve analiz edilmiştir. Araştırma aile hayatına odaklandığı için bekâr ve evli kişilerle görüşülmüştür. Zaman içindeki değişimi anlamak amacıyla 2013'de beş görüşülen kişiyle 2017 yılında yeniden görüşülmesi araştırmaya panel çalışma özelliği katmaktadır. 2013 yılı ile 2017 yılı arasında yapılan görüşmelerdeki farklar bulgu ve sonuç bölümlerinde ortaya konmuştur.

3. Bulgular

Görüşme bulgularında üç başlık ortaya çıkmıştır: Çalışma Saatleri, Çalışma Koşulları ve Dört Yıl Sonra.

3.1. Çalışma saatleri

Bakır işletmesinde çalışan işçilerin 2013 yılında gündüz vardiyası ile gece vardiyası arasında saat farkı bulunmaktadır. Bu nedenle gündüz vardiyasında çalışan işçiler günde on iki saat çalışmakta, gece vardiyasında çalışan işçiler ise günde sekiz saat çalışmaktadırlar. Gece vardiyasının on iki saatte sekiz saate düşürülmesinin nedeni 2011 yılı içerisinde üç işçinin gece vardiyasında hayatlarını kaybetmesidir. İş saatlerinin farklı olması iş gü-

venliğinde de olumsuzluklara neden olmaktadır. Kırk iki yaşındaki işçi (G1) olumsuzlukları açıklamaktadır:

“Gece vardiyası birkaç ay öncesine kadar on iki saatti ve işçiler gündüz uyuyamıyorlardı. Etrafta gürültü çok, ben bile gece çalışırken gündüzleri uyuyamıyorum. Neyse birkaç ay öncesinde gece vardiyasında çalışan bir arkadaşımızı kaybettik. Ölmeden bir hafta önce babası yoğun bakıma kaldırıldı. Arkadaşımız da o sırada gece vardiyasında çalışıyordu. Gece işe, gündüz de Artvin merkeze hastaneye, babasının yanına gidiyordu. O sıralar fabrikada altmış yaşın üstünde ya da emekli olan işçileri işten çıkardıkları için hiçbir işçiye izin verilmiyordu. Arkadaşımız da o gün sadece bir saat uyuyabilmişti. O günün akşamında da kullandığı kamyon devrildi ve onu kurtaramadık. Nur içinde yatsın, çok iyi adamdı. Fabrika o gün ona izin verseydi, belki de ölmezdi. Çünkü bir hafta boyunca hastaneye gitti ve günde sadece iki saat uyuyabiliyordu. E vücut bu da herhalde, bir yerde pes etti. Yazık oldu vallahi. Geride bir eşi ve iki tane oğlan çocuğu bıraktı. Hasta annesi ve babası da cabası. Demem o ki daha önceki iki arkadaşımızdan sonra, bir de bu yeni ölüm üzerine harekete geçtik; grev yaptık ve fabrika müdürü gece çalışma saatlerini sekiz saate düşürdü. Ne yazık ki insan kaybetmeden anlamıyor neyin ne olduğunu...”

G1 vardiya arkadaşının ölümünün iş saatlerindeki yanlış düzenlemeden kaynaklandığını belirtmektedir. Düzenlemeler yerinde ve zamanında yapılıyorsa, arkadaşları kaza yapmayıp şimdi hayatta olabileceğini düşünmektedir. Bunun yanı sıra, iş yerinde güvenlik önlemlerinin alınmamasının da kaza sürecini hızlandırdığı vurgulanmaktadır.

İşçilerin eşleri ailelerine vakit ayıramadıklarını açıkça ifade etmektedirler. İşçiler uzun çalışma saatleri nedeniyle ailelerine vakit ayıramamaktadırlar. Ailelerini geindirebilmek için bu duruma katlanmaktadırlar. Bu durum aile içindeki bağları giderek zayıflatmaktadır. G6 elli iki yaşında ve üç çocuk babası bir maden işçisidir. Emekli olmasına çok az süre kaldığı için işten rahatça izin alabildiğini söylemektedir. Emekli olduğu zaman ailesiyle daha çok vakit geçirebileceğini ve torunlarını rahatça sevebileceğini dile getirmektedir.

İşçi ailelerin en çok dile getirdiği sorunlar arasında işçilerin onlara vakit ayıramaması, kırsal yaşam tarzının devam ettiği Murgul’da geçimlik tarımla uğraşamamaları ve çalışma saatlerine denk gelen önemli etkinliklere katılamamaları hususlarında şikâyetçi oldukları gözlemlenmiştir. Yirmi dokuz yaşında, ev hanımı, iki çocuk annesi olan G2 bu durumdan şikâyetçidir:

“30 Haziran’da yeğenimin düğünü vardı ve eşim çalıştığı için düğüne katılamadı. Üzülmesine üzüldük ama elimizden gelen bir şey olmadığı için de kendi üzüldüğümüzle kaldık. İşten izin vermemişler, hem de düğün olduğunu söylediği halde. Zaten fabrikanın özelleşmesinden sonra kocalarımızı neredeyse göremez olduk. Ama en azından işleri var ve para kazanabiliyorlar diye de sesimizi çıkaramıyoruz. Ne yapalım?”

G2, eşinin çalışma saatlerinin düzensiz ve fazla olmasından dolayı özel günlere dahi katılamamasından yakınmaktadır. Bu durumdan hoşnut olmadığını dile getirirse de değişen bir şeyin olmadığını bilmektedir. Aile hayatındaki bir takım sorunların ortaya çıkmasına neden olan bu durumun değişmeyeceğini ifade etmiştir. Asıl sorun, işçilerin çalışma saatlerinin çok fazla oluşudur. Özel sektöre geçişle birlikte çalışma saatlerinin artmasından dolayı işçiler aile bireylerine yeterince vakit ayıramaz duruma gelmişlerdir. Zaman içerisinde bu durum bir takım aile içi sorunlara neden olmaktadır. Sorunların ortadan kalkması için de iş saatlerinin değişmesi gerektiğini görüşülen herkes vurgulamıştır.

Ailelerin hepsi çalışma saatlerinden mustarip olduklarını ifade etmektedirler. Ayrıca eşlerden ikisinin de çalışıyor olması karı ve kocanın birbirleriyle bile yeterince görüşmemesine neden olabilmektedir. Bir erkek işçi ile başka bir kurumda çalışan eşi arasındaki bağların bazen sadece telefonla görüşmeden ibaret olduğu söylenebilir. G4'ün eşi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda bakıcı annelik yapan bir kadındır. Eşi de işletmede şoför olarak çalışmaktadır. Eşi gündüz çalışırken kendisi gece çalışmak zorunda kaldığı zamanlarda, eşiyle yeterince görüşemediğini vurgulamıştır.

İşçiler ve aileleri, işletmedeki çalışma saatlerinin fazla oluşundan yakınmaktadır. Fakat ailelerini geçindirmek zorunda olmaları nedeniyle, yorucu çalışma şartlarına karşı sessiz kalmaktadırlar. Çevrelerindeki birçok işsiz insanı görünce kendi durumlarından şikâyet etmemeleri gerektiğini dile getirmektedirler. İşletmede çalışan ve otuz yaşında olan G4 bu durumu şöyle ifade etmektedir;

“Çocukluğumdan beri kamyon şoförlüğü yapıyorum. Geçen yıllarda altı ay işsiz kaldım ve kendimi arabanın boşa alınmış hali gibi hissettim. Zorla da olsa kendimi fabrikaya kabul ettirdim ve çalışmaya başladım. Aynı yıl düğün yaptığım için işe girmek zorundaydım. Şimdi de bir kızım oldu ve onun geleceği için bu yorucu duruma katlanıyorum. Yoksa yapılacak iş değil cidden. Çalışma saatleri çok ve iş ağır. Ama buna da şükür yani, işsiz kalmaktan iyidir yine de.”

G4 işsiz kalmak yerine ağır şartlar altında da olsa çalışmak ve ailesini geçindirmek için bu duruma katlanmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Otuz iki yaşında, üç çocuk annesi olan G5'in eşinin ailesiyle ilişkisini şöyle anlatmaktadır:

“Eşim fabrikada sondaj işi yapıyor. Günde on iki saat çalışıyor. Eve gelince yemek yiyip, çay içiyor ve televizyon izliyor, saat dokuzda da uyuyor. Eşim bizimle sadece eve geldiğinde ‘nasılsınız ne yaptınız bugün?’ gibi sorular soruyor o kadar. Bazen ben bir şey anlatırken de sadece ‘hı, anladım’ gibi cevaplar veriyor. Her gün aynı şeyler oluyor. Pek fazla bir şey paylaşamıyoruz son beş yıldır. Çok önemli olmadıkça vakit geçirdiğimiz söylenemez. Ben de çalışan biri olduğum için bazen birbirimizi göremiyoruz bile. O gececi, ben gündüzcü olduğumuz zaman hele hiç görüşemiyoruz. On beş günde bir ancak vakit bulup konuşuyoruz; o da vardiyalarımız döndüğü zaman. Nadir olarak

bir Şeyler paylaşabılıyoruz. Çocuklar desen, hepsi okuldalar. Onlarla da pek vakit geçiremiyoruz.”

Aile bağlarının iş saatleri yüzünden zayıflaması işçilerin eşlerinin yakındıkları önemli bir sorundur. Ancak, işverenin çalışma saatleri ile ilgili herhangi bir düzenleme yapmamıştır.

3.2. Çalışma Koşulları

Maden işçileri aile bireyelerine, arkadaşlarına, akrabalarına ve hatta iş arkadaşlarına yeterince vakit ayıramamaktadırlar. Her işçi günde on iki saat çalıştığı ve yorulduğu için işten arda kalan zamanı evlerinde dinlenerek geçirmektedirler. Yeterince dinlenemediklerinde iş hayatlarında kaza yapabilmektedirler, hatta bu kazalar ölümlle sonuçlanabilmektedir. Görüşülen işçilerdeki ortak sorun çalışma saatlerinden ziyade çok yorulmalarıdır. Sekiz saat çalışan işçi de on iki saat çalışan işçi de işten eve çok yorgun gelmektedir. İş ortamının katı kuralları, ağır koşulları ve fazla iş yükü işçileri oldukça zorlamaktadır. Yorgun oldukları için de ne aile fertlerine ne de diğer bireyelere vakit ayıramamaktadırlar. İşçilerin eşleri de en çok vakit ayıramama konusunda Şikâyet etmektedirler. İşçilerin sadece on beş günde bir kere; vardiya değişiminde tatil hakları vardır. İşçiler önemli bir gerekçe sunamamaları durumunda izin alamamaktadırlar. Maden işçisinin eşi G2 bu durumu Şöyle anlatmaktadır:

“Kocam günde on iki saat çalışıyor. Akşam yedide geliyor. İşten gelince de kütük gibi uyuyor. Ne babamlara gidebiliyoruz ne de kayınpederimle kayınvallidemin yanına. İşten gelince yemek yiyor, televizyonun karşısına geçiyor ve uyuyakalıyor. Sohbet bile edemiyoruz çoğu zaman. Çocuklar bile babalarını çok az görüyorlar. Bu duruma zamanla alıştık. Ama yaz geliyor, bağ bahçe işleri var ama adam izin alamıyor ki işleri halledelim. Her Őeyi benle çocuklar yapmak zorunda kalıyoruz. Bazen, en fazla iki gün izin veriyorlar, o gün de ne yetiştirebilirsek iște. Sosyal hayat neredeyse yok gibi bir Şey oldu bizim için. Yani eşlerimiz bize yeterince vakit ayıramıyor. Suçlayamayız onları, sonuçta bizim için çalışıyorlar.”

G2 eşinin işten geldikten sonra yorgun olması ve onlarla sohbet edememesinin nedenini çalışma Şartlarına bağlamaktadır. İşletmedeki çalışma saatlerinin azaltılması durumunda bu sorunların ortadan kalkması mümkündür.

G3 4 yıl içinde çalışma koşullarının değişimini ve aile yaşamına olumlu etkisini Şöyle anlatmaktadır:

“Ben fabrikada 7 yıldır çalışıyorum. Bundan önce Borçka barajda kamyon Őoförüydüm. Barajda çalışırken de çok yoruluyordum ama fabrika daha yorucu geldi bana. Bir kere affedersiniz ama tuvalete bile zor gidiyorduk ilk işe girdiğim sene. Aradan yıllar geçtikçe Şartlar biraz hafiflemeye başladı. Şu an iş saatleri daha iyi. En azından sekiz saat çalışıyoruz, arta kalan zamanlarda rahatız. Bolca zamanımız var ve babamlar bayağı yaşlı. Erkek kardeşim İstanbul’da çalışıyor. Onlar hastalanınca ilk koşacak kişi benim. Ve Şu an on-

ları hastaneye götürmek daha rahat oluyor, vakit açısından yani... Kısacası şirket özelleştikten sonra kötü bir çalışma sistemi vardı ama biz grev yapa yapa devlet haklarına sahipmişiz gibi davranıyoruz. E maaşları da iyi şimdi. Daha ne olsun?"

G3 ilk işe girdiği yıl ile şu anki çalışma saatlerini karşılaştırmıştır. Görülüyor ki, işçiler fabrikanın özelleştiği ilk yıllarda çok ağır şartlar altında çalışırken günümüzde bu şartlar düzenlenmiş haldedir ve fazla olan iş saatleri azaltılmıştır. Çalışma saatleri azaltıldığında ve koşullar iyileştirildiğinde aile için sorunların da ortadan kalktığı görülmektedir.

3.3. Dört Yıl Sonra

2014 yılında Murgul'da siyanür çıkarılmak istenmesi sonucu işçilerin ve yerel halkın yaşadıkları toprakları savunmak için sokağa çıkmasıdır. İşçiler işletmede grev yapmışlardır. Böylece, işletme sahibine Murgul'da siyanürün kullanılmayacağını ve yerel halkın ailesi ile toprağı için mücadele edeceğini göstermişlerdir. İşçilerin birlik ve beraberliği dâhilinde söz sahibinin işçiler olduğunu vurgulamışlardır. Bu durum işletmede işçilerin grevi sonucunda oluşan değişikliktir. Böylece hem iş saatleri değişime uğramış hem de işçilerin ağır şartlarda değil de günde en fazla sekiz saat çalışarak işten arda kalan zamanlarını da aileleriyle geçirdikleri görülmüştür.

2016 Mayıs ayı içerisinde Murgul Bakır İşletmesi'nde işçilere verilen yüzde yedilik zam haberi işçilerin ayaklanmasına neden oldu. İşçilerin ağır şartlarda ailesini geçindirmek için çalıştıklarını ve verilen zam miktarının çok az olduğunu dile getirip bir hafta işe gitmeme kararı aldılar. Sonra da işe devam edebilmeleri için gerekli şartları sundular: Zam oranının artırılması ve on iki saat olan çalışma saatlerinin sekiz saate düşülmesi. Bu grev sonucunda Borçka, Hopa, Arhavi ve Murgul ilçelerinin belediye başkanları ve işletmedeki yetkililer arasında 3 gün süren acil bir toplantı yapıldı. Toplantı sonucunda, işçilere verilen yüzde yedilik zam değiştirilerek yüzde on beşe çıkarıldı ve on iki saatlik çalışma zamanı sekiz saate düşürüldü.

2013 yılında yapılan araştırmada 5 evli ve bekâr kişiden 3 tanesi ile 2017 yılında tekrardan görüşülmüştür. Ayrıca araştırmanın gidişatı açısından başka iki kişi ile de görüşme yapılmıştır. 2013'te iş yükünün fazla olması, çalışma saatlerinin ve çalışma şartlarının elverişsiz olması nedeniyle işçilerin aile bağlarının zayıfladığı belirtilmişti. 2017 yılındaki görüşmelerde 2013'e göre çalışma saatleri ve koşullarında önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir. Gündüz on iki saat ve gece sekiz saatten oluşan iki vardiya sistemi, sekizer saatten üç vardiyaya çıkmıştır. Sekiz saatin üzerinde işçi çalıştırılmamaktadır. Grevler sonucunda 2013'ün ağır çalışma koşulları altındaki işçileri 2017'de iş yükü ve çalışma saatleri azalmış, aile bağları güçlenmiştir. Zira işçiler aileleri ile daha fazla vakit geçirebilmektedir. Ailece iştirak edilen sosyal faaliyetler de artmıştır. Yirmi dokuz yaşında, daha önce Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nda

çalıştığı ifade edilen kurumun Yaşlı Bakım Evi'ne dönüştüğü için artık orada çalışmaya devam eden G4'ün eşi dört yıl içindeki değişimi anlatmaktadır:

"Eşim artık işten yorgun argın gelmiyor. Sekiz saat çalışmak onun da işine yaradı. Arkadaşları ile kahvede daha çok oyun oynayabiliyor. Benim çalışma saatlerim de eşimin çalışma saatleriyle uyumlu olduğu için vakit geçirmeye zamanımız oluyor. Şimdi hakkını da yemeyelim beni ve çocukları gezmelere götürüyor. Kaç yıldır böyle ailecek vakit geçirmemiştik, iyi oldu. İyi ki de işçiler zamanında ayaklanmış. Şimdiye kadar yapmaları gerekirken neden beklediler, ben de anlamış değilim. Ben bu durumdan hem memnunum hem de değilim. Eşim, misafir gelecekse evde bana yardım ediyor, sağ olsun ama bazen de ben evde temizlik yapacakken dışarı çıksın istiyorum bu sefer de evde oturuyor. O zaman da keşke işe gitse diyorum. Ama ne olursa olsun böyle olması iyi. En azından az yoruluyor ve biz akrabalarımızı ziyaret edebiliyoruz."

İşçilerin iş saatlerinin düzenlenmesi hem kendilerine hem de çevrelerine vakit ayırabilmelerini mümkün kılmaktadır. 2013'te işçiler özel günlere katılamazken çalışma saatlerinin azaltıldığı 2017'de özel günlerde aileler bir araya gelebilmektedir. İşletmede çalışan 42 yaşında G5'in eşi durumu şöyle ifade etmektedir:

"Bundan bir kaç yıl önce vardiya sistemi yüzünden gündüz on iki, gece 8 saat çalışıyorduk. İşe akşam 6'da gidip sabah 5'te eve geliyorduk. Öyle düğündü, nişandı, sözdü bunlara katılamıyorduk. Ben çocuğumun yaş gününe vardiya saatim uymadı diye gidemedim, düşünün. Daha doğrusu tatil gününe denk gelirse ne ala ama denk gelmezse işten izin almak zordu. Şimdi ise öyle değil. Düğün mü var, ustabaşına söylüyorsun haftada bir olan izin gününü başka arkadaşınla değişebiliyorsun. Ailenle cemiyetlere katılıyorsun hatta hastaneye falan gideceksem izin günüm de hafta sonuna denk geliyorsa, bir şekilde ayar yapabiliyoruz. Eskisi gibi katı değıller çok şükür ki.."

Sonuç

Bu çalışma Artvin'in Murgul ilçesinde yer alan bakır işletmesi işçilerinin çalışma koşullarının aile hayatına etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. İşçilerin çalışma koşullarının aile ilişkilerini doğrudan etkilediği görülmektedir. İşletmenin 2006'da özelleşmesinden sonra işçilerin çalışma saatleri sekizden on ikiye çıkartılması, aile bireylerinin birbirleriyle daha az görüşmesine ve işçilerin aşırı derecede yorulmasına neden olmuştur. İşçiler çekirdek ailenin yanı sıra arkadaşlar, diğer aile büyükleri, akrabalar vd. ile de daha az görüşme olanağı içine girdiklerini ifade etmektedirler. İşçilerin çalışma arkadaşları, eşleri, akrabaları ile de yapılan görüşmeler bu durumu doğrulamaktadır. Görüşmelerde işçiler ve eşleri sürekli olarak birbirlerine vakit ayıramamaktan yakınmaktadırlar.

2013 yılında yapılan görüşmelerde işçilerin aşırı çalışma saatlerinden dolayı sosyal çevrelerine yeterince hatta hiç denebilecek kadar vakit ayıramadıkları gözlemlenmiştir. Aile fertlerinden ikisinin de çalışması durumunda ortaya çıkan sorun daha da artmaktadır. Ayrıca işçiler, sadece ailelerine

değil kendilerine dahi zaman ayıramadıklarını dile getirmişlerdir. İşçiler sevdikleri herhangi bir konu ile ilgilenemez duruma gelmişlerdir. Örneğin; işletmede çalışıp aynı zamanda arıcılık yapan bir işçi, işletmedeki yoğun iş temposundan dolayı arılarını satmak zorunda kaldığını söylemiştir. İşletmede çalışması nedeniyle arılara vakit ayıramamıştır. Bu nedenle “sönen” arı peteklerini satmaya karar vermiştir. İşçiler hobi olarak bile ek bir faaliyetle uğraşamamaktadır. Sonuçta, 2013 yılında işçiler ne kendilerine ne çevresine ne de ailesine vakit ayırabilmekteydiler. Bunun için de çalışma saatlerinin en azından sekiz saate düşürülmesi noktasında girişimlerde bulduklarını, sonuçların en kısa zamanda meydana çıkmasını beklediklerini belirtiyorlardı.

2017 yılında aynı kişilerle yapılan görüşmelerde iş ve aile hayatların önemli değişimler gözlenmiştir. 2016 yılında gerçekleştirilen grev sonucunda ikili vardiya sistemi üçlü vardiya sistemine dönüştürülerek, her vardiyanın sekiz saatten fazla olmaması kararı alınmıştır. İşçiler aileleri ile birlikte tatile gidebilme için gerekli maddi imkâna ve zamana kavuşmuştur. Aileleri özel günlerde bir arada olabilmektedirler. Çalışma saatleri yüzünden bir araya gelememe sorunu sona ermiştir ve aile bağlarını kuvvetlenme imkânı bulmuştur. 2013 yılı ile 2017 yılları arasında aile hayatında görülen büyük farklar oldukça dikkat çekicidir. Araştırmanın yenilenmesi, işçilerin aile bağlarının 2013 yılında koşullara ve çalışma saatleri nedeniyle zayıf olduğu görülürken 2017 yılında iş şartlarının ve çalışma saatlerinin verimli olması halinde gittikçe arttığı ve daha da kuvvetlendiği ifade edilmektedir.

KAYNAKLAR

- AĞDEMİR Sürmeli (1991). “Aile ve Eğitim.” *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi*, 1(1): 11-13.
- ALACAHAH Osman (2010). “Aile Birliğini Oluşturan Faktörler ve İşlevleri”, *C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1): 290-292.
- AYDIN İbrahim (2006). “Madencilik-Şehirleşme İlişisine Farklı Bir Örnek: Balya”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 1(12): 129-144.
- AYDIN Mehmet Zeki (2010). *Ailede Ahlak Gelişimi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- CAN Yücel (2008). “Düşük Ücret ve Çalışma Koşullarının İşçilerin Aileleri ve Sosyal Çevreyle Olan İlişkilerine Etkisi”, *Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi*, 4(15): 29-42.
- CANATAN Kadir ve Ergün Yıldırım (2011). *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap Yayınevi.
- DOĞAN İsmail (2007). *Sosyoloji - Kavramlar ve Sorunlar*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- IŞIK Abdülkadir ve Hayriye Işık (2008). “Sosyal Eşitsizliklerin Giderilmesinde Bir Çözüm Önerisi: Cinsiyet Esaslı Bütçeleme”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 1(57): 168-211.

- KIR İbrahim (2006). "Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (36): 381-404.
- NEUMAN W. Lawrence (2009). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, İstanbul: Yayınodası.
- ÖZDEMİR Şuayip, Celalettin Vatandaş ve Ömer Torlak (2009). "Sosyal Problemleri Çözmede Aile Yaşam Döngüsünün Önemi", *Aile ve Toplum Dergisi*, 4(16): 7-18.
- QUATAERT Donald (2009). "Zonguldak Maden İşçilerinin Aile Hayatı, 1870-1920: Başlangıç Niteliğinde Bazı Gözlemler", *Birikim Dergisi*, 1(83): 80-91.
- SÜLEYMANOV Abulfez (2009). "Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri", *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(17): 8-19. MÜNKLER Herfried (2010), *Yeni Savaşlar*, İstanbul: İletişim Yayınları
- NEWMAN Edward (2004), "The 'New Wars' Debate: A Historical Perspective Is Needed", *Security Dialogue*, 35 (2):173-189.
- SCHUURMAN Bart (2010), "Clausewitz and the 'New Wars' Scholars", *Parameters*, 40 (1):89-100.
- STRACHAN Hew (2006), "The Changing Character of War", *A Europaeum Lecture The Graduate Institute Of International Relations*, Geneva.
- SUDHİR M. R. (2008), "Asymmetric War: A Conceptual Understanding", *CLAWS Journal*, 58-66.
- VARLIK Ali Bilgin (2013), "Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım", *Avrasya Terim Sözlüğü*, 1 (2):114-129.
- YEŞİLTAS Murat (2016), "İŞİD: Terörün Jeopolitik Yönetimi", *Ortadoğu Analiz*, 8 (73):62-64.